

**Комунальний заклад Сумський Палац дітей та юнацтва
Дитячий клуб туристів – альпіністів ім. Є. Абалакова**

З В І Т

**про гірський похід I категорії
складності по Кавказу**

з 25 липня по 04 серпня 2013 року

**за маршрутом: с. Хурзук 1450 м – р. Уллу-Хурзук – пер. Кільцевий
1А 3347 м – р. Бітюк Тебе Кол 2600 м – пер. Балкбаши 1А 3689 м –
верхів'я льодовика Уллу-Чиран 3410 м – плато Ірахіт Сирт –
галявина Еммануеля 2500 м – Галявина Грибів 3100 м – джерело
Джилі-Су 2304 м – р. Каракая – Су - пер. Пн. Каракайський н/к 2889
м – р. Ісламчат – пер. Ісламсу 1Б 3400м – р. Субаши 2500 м – р.
Мкяра – р. Мукал – пер. Силтран 1А 3441 м – оз. Синтранкель 3185
м – р. Силтран-Су – с. В. Баксан 1550 м**

Маршрутна книжка: 17 Г/13

Керівник: Андросова

Валентина Іванівна

Адреса: м. Суми

Заступник керівника:

Якубовська Людмила Павлівна

Адреса: м. Суми

**Маршрутно-кваліфікаційна комісія розглянула звіт і вважає,
що похід має бути зарахований усім учасникам та керівнику, як похід
першої категорії складності**

Суми – 2013

Зміст

1. Довідкові відомості про похід	
2. Склад групи.....	
3. Відомості про район походу.....	
4. Оглядова карта	
5. Графік руху	
6. Профіль маршруту	
7. Технічний опис маршруту	
8. Опис краєзнавчої роботи на маршрут	
9. Підсумки, висновки, рекомендації	
10. Додатки	
11. Список використаної літератури	
12. Маршрутна документація, робоча карта, електронна версія звіту	

У звіті використовуються такі скорочення:

пн., пд.	північ, південь
зх., сх.	захід, схід
год.	година
км	кілометри
м	метри
н/к	некатегорійний
сmt.	селище міського типу
с.	село
м.	місто
вул.	вулиця
буд.	будинок
ур.	урочище
р.	річка
пер.	перевал
оз.	озеро
М.	малий
Ц.	центральний
КРС	контрольно-рятувальна служба
н.р.м.	над рівнем моря

**ДОВІДКОВІ ВІДОМОСТІ
ПРО ГІРСЬКИЙ ПОХІД ПЕРШОЇ КАТЕГОРІЇ СКЛАДНОСТІ
ПО КАВКАЗУ**

Строки проведення походу: загальні – **23.07 – 06.08.2013 року;**
активна частина – **25.07 – 04.08. 2013 року**

Нитка маршруту, заявленого в МКК: с. Хурзук (1450 м) – р. Уллу-Хурзук – пер. Кільцевий (1А, 3347 м) – р. Бітюк Тебе Кол (2600 м) – пер. Балкбаши (1А, 3689 м) – верхів'я льодовика Уллу-Чиран (3410 м) – плато Ірахіт Сирт – галявина Еммануеля (2500 м) – Галявина Грибів (3100 м) – джерело Джили-Су (2304 м) – р. Каракая – Су – пер. Пн. Каракайський (н/к, 2889 м) – р. Ісламчат – пер. Ісламсу (1Б 3400 м) – р. Субаши (2500 м) – р. Мкяра – р. Мукал – пер. Силтран (1А, 3441 м) – оз. Синтранкель (3185 м) – р. Силтран-Су – с. В. Баксан (1550 м)

Нитка маршруту затверджена в Карачаєво – Черкеському ПСО МЧСРФ.
Адреса: м. Черкеськ, вул. Північна частина міста, тел. (88782) 23 - 90 - 60

Довжина активної частини маршруту: **115.1км (з коефіцієнтом 1,2)**

Загальний перепад висот: **+ 5 962 м – 5 262 м**

Тривалість походу: **11 днів;**

- активна частина походу **– 9 днів;**
- кількість днів відпочинку **– 2 днювання;**
- краєзнавча та екскурсійна робота – під час активної частини походу та за межами походу.

Аварійний варіант: з будь-якого перевалу за 1 день можна спуститися до гірського пасовища, де є люди, а також на маршруті є загін МЧС, який знаходиться на галявині Еммануеля:

1) з перевалів Кільцевий (1А, 3347 м) та Балкбаши (1А, 3689 м) – спуститися до с. Хурзук;

2) з перевалу Балкбаши (1А, 3689 м) та Пн. Каракайський (н/к, 2889 м) – на галявину Еммануеля, де розмістилася служба МЧС РФ;

3) з перевалу Іслам-Су (1Б, 3400 м) – в долину річок Ісламчат та Субаши до гірських пасовищ;

4) з перевалу Силтран (1А, 3441 м) – до сел. В.Баксан;

Запасний варіант: з пер. Пн. Каракайський (н/к, 2889 м) – р. Ісламчат – пер. Киртикауш (н/к, 3242 м).

Назва та шифр МКК:

Первинний розгляд документів здійснила:

МКК Сумського обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю

Шифр: 118-01-10011000

Адреса: 40007 м. Суми, вул. Августовська, 14-А

Телефон: 0542-33-11-85

Дозвіл на проведення походу дала:

МКК федерації спортивного туризму Сумської області

Шифр: 118 00 33332000

Адреса: 40004, м. Суми, вул. Горького, буд. 10-Б

Телефон: 0542-77-85-10

СКЛАД ГРУПИ

№	Фото	Прізвище, ім'я, по батькові.	Рік народження	Місце роботи, навчання (посада).	Домашня адреса	Туристський досвід	Обов'язки в групі
1		Андросова Валентина Іванівна	29. 03. 1960 р.	Сумський ПДЮ, керівник гурткової роботи	м. Суми	III-Г-К, З.Кавказ, 2011 р. II-Г-К, Кавказ, 2012 р.	Керівник групи
2		Якубовська Людмила Павлівна	05. 06. 1971 р.	ЗОШ № 23, вчитель	м. Суми	III-Г-У, З. Кавказ, 2011 р.	Заступник керівника групи
3		Щеглова Ірина Володимирівна	19.06. 1972р.	СМНПО ім. Фрунзе, інженер	м. Суми	III-Г-У,З.Кавказ, 2011 р.	Заступник керівника групи
4		Демиденко Єгор Олегович	19.02. 1995 р.	ЗОШ № 20, учень	м. Суми	III-Г-У, З.Кавказ, 2011 р. II-Г-У, Кавказ, 2012 р.	Завгосп по спорядженню

5		Сугар Єгор Вікторович	15.07. 1997 р.	ЗОШ № 9, учень	м. Суми	III-Г-У,З.Кавказ, 2011р II-Г-У, Кавказ, 2012 р.	Завгосп по харчуванню
6		Андросов Євген Васильович	31.03. 1998 р.	ССШ № 10, учень	м. Суми	I-Г-У, Кавказ, 2012 р.	Фотограф
7		Якубовський Павло Едуардович	08.12. 1994 р.	Харківська юридична академія, студент	м. Суми	III-Г-У,З.Кавказ, 2011 р.	Відповідальний за білуак
8		Щеглов Антон Сергійович	03.12. 1998 р.	ССШ № 10, учень	м. Суми	I-Г-У, Кавказ, 2012 р.	Краєзнавець

9		Лопатка Олександр Юрійович	20.01. 1997 р.	Сумська обласна гімназія- інтернат, учень	м. Суми	ІІ-ІІ-У Карпати, 2012 р.	Орієнту- вальник
10		Пантюх Марія Юрїївна	15.07. 1996 р.	ССШ № 10, учениця	м. Суми	ІІ-ІІ-У Карпати, 2012 р.	Орієнту- вальниця
11		Анісімов Ігор Костянтинович	08.05. 1997 р.	Київська ССШ № 55, учень	м. Кролевець	І-ІІ-У Сумська обл. 2011 ІІ ІІ У Карпати 2012	Відповідальний за аптечку
12		Пишкін Ігор Олександрович	15.01. 1996р.	Олександрівська гімназія, учень	м. Суми	ІІ-ІІ-У Карпати, 2012 р.	Відповідальний за ремонтний набір

Всі учасники мають досвід зимового сходження на г. Говерла 1Б к.с. з виконанням нормативу «Альпініст України».

ВІДОМОСТІ ПРО РАЙОН ПОХОДУ

Загально-географічна характеристика

Адміністративно район подорожі відноситься до Карачаєво-Черкеської автономної республіки, Краснодарського Краю та Кабардіно-Балкарської автономної республіки Російської федерації.

Фізико-географічна характеристика

Західний та Північний Кавказ має великі природні контрасти – від льодовиків, альпійського високогір'я до субтропиків.

В районі Хурзука є скупчення лісів у долинах та на схилах гір з островерхими баштами та піками вершин, укритих снігом. За останні десятиріччя рівень знаходження льодовиків піднявся, помітне таїння льодовиків, що пов'язане зі зміною погодних умов.

У кам'яних чашах, що залишили льодовики, багато прозорих синіх і зелених озер поряд з квітучими альпійськими луками, скалами та осипами.

Річки північного схилу ГКХ відносяться до басейну річки Кубань, що починається з льодовиків Ельбрусу.

Температура повітря самого теплого місяця дорівнює $+18,8^{\circ}\text{C}$, а самого холодного $-20,8^{\circ}\text{C}$. Найбільше дощів випадає у травні та листопаді. Липень, серпень, вересень – найбільш «сухі» місяці.

Вода в гірських річках чиста.

Економіко-географічна характеристика

На Північному Кавказі багато екскурсійних об'єктів. У долині Джили-Су розпочалося будівництво дороги, розвивається інфраструктура відпочинку. Тут є багато нарзанових лікарських джерел, срібне джерело. Інфраструктура добре розвинена у Баксанській ущелині: туристські бази, альпіністські табори, магазини, гірськолижні бази. Екскурсійні вело- та пішохідні маршрути, музейний комплекс на схилах Ельбрусу, центр ремесел і національних промислів забезпечують розвиток економіки цього району.

Туристська характеристика району

Найвищі вершини Північного Кавказу: г. Ельбрус 5642 м, г. Балик-Су-Баши 3930 м, г. Ірік-Чат 4050 м, г. Чаткара 3892 м.

Ступінь туристського освоєння району

Район долини Джили-Су дуже популярний туристський район Кавказу. Долина Джили-Су розташована серед гір на висоті 2304 м. У долині є багато нарзанових джерел, що мають лікувальну цінність. Цікавим об'єктом для туристів та альпіністів є Галявина Еммануеля. З неї здійснено перше сходження на Східний Ельбрус. Стежки до Галявини Грибів, німецького аеродрому представляють інтерес для краєзнавців. У районі прокладені маршрути для початківців і спортивних груп.

В районі прокладені маршрути не категорійних походів і походів I - III категорії складності. Розвивається велосипедний, кінний та інші види туризму.

Інфраструктура

Продукти харчування можна придбати в Хурзуку, є магазин у долині Джили-Су, в с. В. Баксан. У с. В. Баксан працює фельдшерсько-акушерський пункт, є пошта.

Розташування прикордонної зони, отримання перепустки

Біля Хурзуку в долині річки Уллу-Кам знаходиться прикордонна зона. Біля с. В. Баксан стоїть пост прикордонників. Вхід в ущелину Адир-Су, що знаходиться напроти села, – за перепусткою. За 60 днів до походу треба відправити клопотання про колективну перепустку, надати список учасників з повними даними про кожного.

Зв'язок на маршруті

У місті Черкеськ придбали картку сотового зв'язку Мегафон. При покупці обов'язково потрібен паспорт. Мобільний зв'язок на маршруті поганий. На галявині Джили-Су є пагорб, звідки можна зателефонувати з будь-якого оператора. Добрий мобільний зв'язок у с. В. Баксан.

ОГЛЯДОВА КАРТА

Умовні позначки

місце початку походу

місце завершення походу

маршрут походу

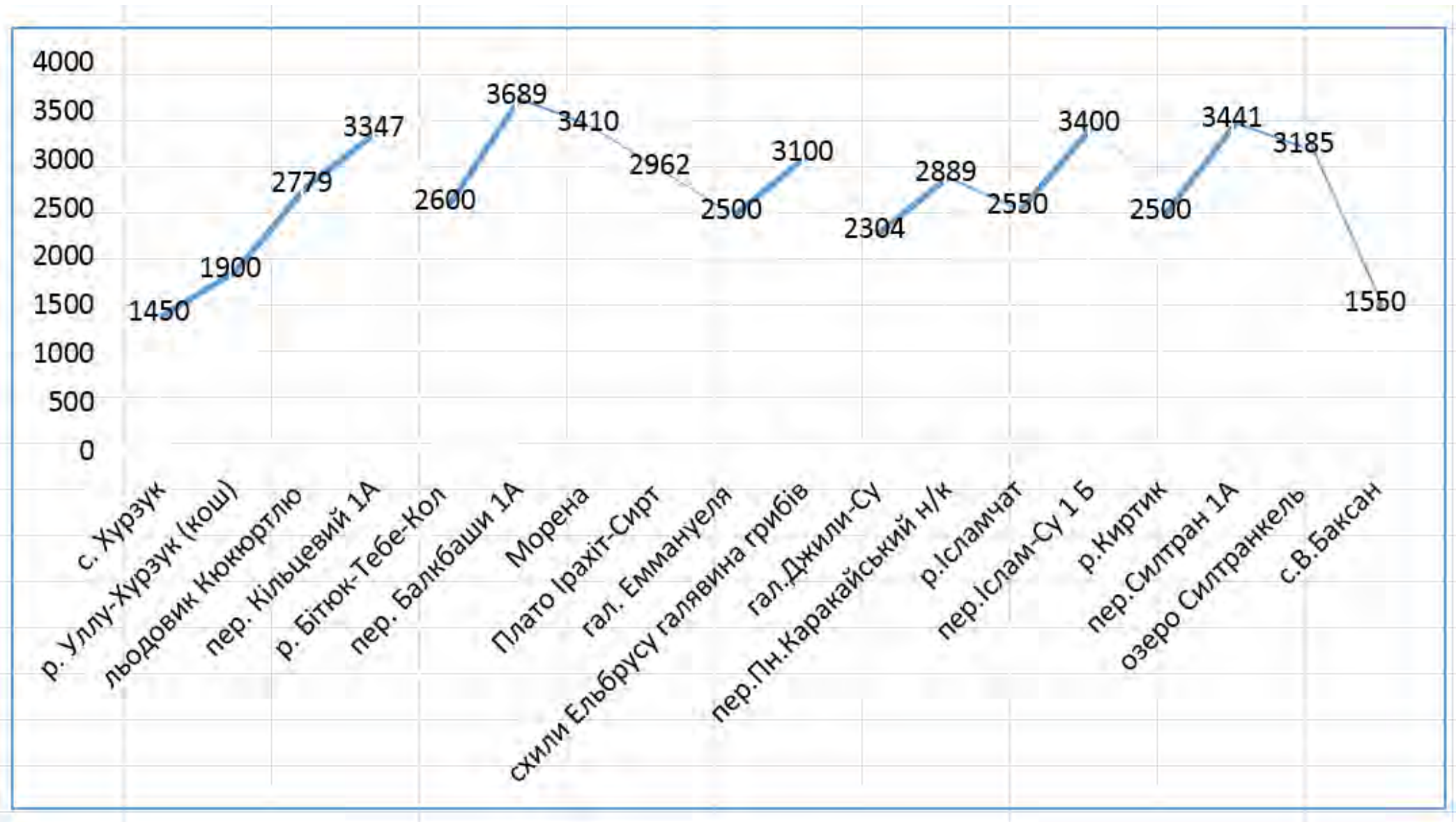

ГРАФІК РУХУ

День в до-розі	Дата	Ділянка маршруту	Пройдений шлях (км)	Чистий ходовий час (год.)	Перепад висот (м)	Природні та штучні перешкоди, небезпечні ділянки.	Цікаві об'єкти на маршруті
1.	25.07. 2013 р.	сел. Хурзук – р. Уллу Хурзук	17	5.50	1 450 – 1 900	Ґрунтовою лісовою дорогою вздовж р. Уллу-Хурзук. Поступовий набір висоти.	
2.	26.07. 2013 р.	р. Уллу Хурзук – язик льодовика Кюкюртлю – пер. Кільцевий 1А 3 347 м	12,6	6.05	1 900 – 2 779 – 3 347	Набір висоти– лісовою стежкою, кам'яною стежкою вздовж р. Уллу-Хурзук. Крутий підйом мілким, середнім осипом. Траверс схилів по осипу. Вихід на перевал Кільцевий.	Гірське озеро на висоті 3 347 м
3.	27.07. 2013р.	пер. Кільцевий 1А 3 347 м – р. Бітюк-Тюбе-Кол 2 600 м – пер. Балкбаши 1а 3 689 м – верхів'я льодовика Уллу-Чиран під мореною 3 410 м	13.8	5.40	3 347 – 2 600 – 3 689 м – 3 410 м	Спуск середнім осипом, трав'яним схилом до річки. Підйом трав'яною стежкою на гребінь, далі по осипу мілкому та середньому. Спуск з перевалу середнім осипом.	Нарзанове джерело на р. Бітюк-Тюбе-Кол 2 600 м
4.	28.07. 2013р.	Днювання					
5.	29.07. 2013р.	верхів'я льодовика Уллу-Чиран під мореною 3410 м - р. Кизил-Кол – плато Ірахіт-Сирт – галявина Еммануеля 2 500 м	18.0	5.30	3 410 м – 2 500 м	Спуск по осипу до річки. Переправа через річку. Далі ґрунтовою дорогою по плато до галявини Еммануеля.	Схили Ельбрусу

6.	30.07. 2013 р.	Днювання					Долина Джили-Су, водоспад Султан, срібне джерело.
7.	31.07. 2013 р.	Радіально: галявина Еммануеля 2500 м- німецький аеродром 2900 м – Галявина Грибів	4.3	2.25	2 500 м – 3 100 м	Підйом кам'яною стежкою до німецького аеродрому, далі два зльоти підйому до гірського озера і осипом – до Галявині Грибів	Німецький аеродром на схилах Ельбрусу, Галявина Грибів, гірське озеро.
8.	01.08. 2013р.	галявина Еммануеля 2 500 м – долина Джили-Су 2 304 м – пер. Пн. Каракайський н/к 2 889 м – р. Ісламчат 2 550 м	19.2	6.30	2 500 м – 2 304 м – 2 889 м – 2 550 м	З галявини спускаємося до долини Джили-Су , проходимо дорогою до підйому на перевал. Підйом трав'яним схилом, далі осипом на перевал. Спуск осипом, трав'яним схилом в долину річки Ісламчат.	
9.	02.08. 2013р.	р. Ісламчат 2 550 м – пер. Іслам-Су 1Б 3 400 м – р. Субаши - долина р. Киртик 2 500 м	11.4	5.50	2 550 м – 3 400 м – 2500 м	Травою, осипом, снігом – підйом на перевал. Спуск з перевалу осипом, дорогою – в долину річки Киртик.	
10.	03.08. 2013р.	р. Киртик 2 500 м – р. Мкяра – р. Мукал – пер. Силтран 1А 3 441 м – озеро Силтранкель 3 185 м	7,8	3.15	2 500 м – 3 441 м – 3185 м	Кам'янистою стежкою в долину річки Мукал. Переправа через р. Мукал, крутий підйом. Підйом на перевал осипом. Спуск з перевалу осипом до озера. Крутий спуск до пасовища.	Високогірне озеро Силтранкель.
11.	04.08. 2013р.	озеро Силтранкель 3 185 м сел. В. Баксан 1 550 м	11.0	3.50	3 185 м – 1 550 м	Спуск осипом, кам'яною стежкою, ліською дорогою до села вздовж річки.	
			115.1				

ПРОФІЛЬ МАРШРУТУ

ТЕХНІЧНИЙ ОПИС МАРШРУТУ

1-й день

25.07.2013 р.

сел. Хурзук – р. Уллу - Хурзук

Пройдено 17 км

Чистий ходовий час 5 год. 50 хв.

Перепад висот +1 450 м + 1 900 м

Погодні умови: тепло, сонячно

Вихід о 11.000

Стали на ночівлю о 18.40

Приїхали до села Хурзук об 11 год. Вийшли біля магазину (фото 1.1). Від нього йдемо ліворуч за село в ущелину Уллу-Хурзук. Рухаємося вздовж річки Уллу-Хурзук. Переходимо мостами то на лівий, то на правий берег річки. Робимо привали за потребою. Через 4.30 год. дійшли до злиття річок Уллу-Хурзук та Бітюк-Тюбе (фото 1.2). На пагорбі колись була лісопилка. Відпочили і о 17.20 год. продовжили рух. Перейшли через міст (фото 1.3), піднялися на невеликий пагорб (фото 1.4). Дорога йде правим берегом річки Уллу-Хурзук. Дорога ґрунтова з невеликими підйомами. Через півгодини дорога заводить у ліс. Далі йде ущелиною до гірського пасовища, що розташоване на лівому березі річки. В цьому місці в річку Уллу-Хурзук впадає струмок.

Переходимо річку по дерев'яному містку, зробленому для переходу людей та прогону корів, на лівий берег річки. Гарне місце для ночівлі. Стали на ночівлю о 18.40 год. (фото 1.5). Зробили вогнище. Багато сухих соснових гілок. Вода за 100 м з лівого притоку р. Уллу-Хурзук. Через годину прийшла група з м. Суми, учасники походу III к. скл. Зустріч була зворушливою.

Фото 1.1. с. Хурзук. Початок походу

Фото 1.2. Дорогою до стоянки

Фото 1.3. На правому березі р. Уллу-Хурзук

Фото 1.4. Перехід річки Бітюк-Тюбе у місці злиття двох річок

Фото 1.5. Перша стоянка

2-й день
26.07.2013 р.
р. Уллу-Хурзук - пер. Кільцевий 1 А 3 347 м
Пройдено 12.6 км
Чистий ходовий час 6 год. 05 хв.
Перепад висот + 1 900 м + 2 779 м + 3 347 м
Погодні умови: тепло, сонячно
Підйом – 7.00. Вихід – 8.30 ***Стали на ночівлю 17.00***

Перед виходом – фотографія з сумчанами (фото 2.1).

Переходимо міст (фото 2.2). Йдемо найждженою лісовою дорогою на південний схід (фото 2.3). Через 200 м дорога закінчилась і перейшла у стежку.

Невеликий підйом і через галявину знову входимо в ліс. Поступово набираємо висоту. Ліс закінчився. Далі стежка кам'яна. Долаємо невеликі водні перешкоди (фото 2.4).

О 09.30 годині дійшли до злиття річок. Зупинилися. Відпочинок 40 хв. Продовжили рух (фото 2.5) Попереду побачили льодовик (фото 2.6). Відпочинок. Чай. Перекус 10.40 - 11.30.

Продовжуємо підйом вздовж річки Уллу-Хурзук її правою стороною до висоти 2 794 м. Біля льодовика Кюкюртлю стежка повертає ліворуч угору. Орієнтир – велика кам'яна глиба (фото 2.7). 13.00.

Від каменя ліворуч угору піднімається дрібна осип. Це початок підйому на перевал Кільцевий. Підйом розпочали по лівій стороні осипу травою. (фото 2.8).

Підйом вгору (фото 2.9) і ліворуч – траверс схилів. Мілка осип, через яку йде стежка. Проходимо мілку осип (фото 2.10). Відпочинок.(фото 2.11).

Далі по кулуару (фото 2.12) вгору середнім осипом 300 м,(фото 2.13), переходимо на стежку з мілким осипом.

Останній підйом (фото 2.14) і виходимо на майже рівну кам'яну місцевість. Видно тур на перевалі (фото 2.15). До нього метрів 300. Перемінна хмарність. Підйом на перевал о 16.50 год.

Від перевалу пройшли метрів 200. Знайшли чудове місце для ночівлі і акліматизації.

Стали на ночівлю о 17.00. У однієї учасниці в перший день порвалися гірські черевики. Маємо добрий ремонтний набір. За годину черевик відремонтували (фото 2.16).

На перевалі багато струмків з чистою водою. Праворуч та ліворуч невеликі снігові поля на схилах. Приготували їжу (фото 2.17).

О 20.00 годині від ущелини Бітюк-Тюбе потягли хмари. Закрили панораму, дійшли майже до стоянки. Вночі небо повністю закрило хмарами (фото 2.18).

Фото 2.1. Перед виходом з групою з м. Суми

Фото 2.2. Від стоянки переходимо на правий берег річки

Фото 2.3. Дорога вздовж річки Уллу-Хурзук

Фото 2.4. Подолання невеликих водних перешкод

Фото 2.5 Ранок в ущелині

Фото 2.6. Вид на льодовик

Фото 2.7. Орієнтир перед перевалом Кільцевим – велика кам'яна глиба

Фото 2.8. Підйом по лівій стороні осипу

Фото 2.9. Підйом на перший зліт

Фото 2.10. Траверс схилів з мілким осипом

Фото 2.11. Відпочинок

Фото 2.12. Оглядове фото

Фото 2.13. Підйом по кулуару середнім осипом

Фото 2.14. Останній зліт до перевалу Кільцевий

Фото 2.15. Попереду – перевал

Фото 2.16 Ремонт черевика. Пишкін Ігор

Фото 2.17. Приготування вечері

Фото 2.18. Хмари з ущелини Бітюк-Тюбе

3-й день

27.07.2013 р.

пер. Кільцевий 1А 3 347 м – р. Бітюк Тюбе Кол 2 600 м –

пер. Балкбаши 1А 3 689 м – р. Кизил-Кол 3 410 м

Пройдено 13.8 км

Чистий ходовий час 5 год. 40 хв.

Перепад висот +3 347 м + 2 600 м + 3 689 м +3 410 м

Погодні умови: в першій половині дня сонячно.

З 15.00 перевал закритий хмарами. Вечір – град, сильний сніг.

Вихід – 8.00

Стали на ночівлю о 18.40

Підйом о 6.20 год. Зморозь. Вода в струмках замерзла. Чергові приготували гречану кашу, чай. Сфотографувалися на перевалі (фото 3.1, 3.2). Вихід о 8.00 (фото 3.3). Обходимо озеро ліворуч (фото 3.4, 3.5). Далі спуск з перевалу осипом (стоять тури) вздовж лівої сторони річки, що витікає з озера (фото 3.6). Далі переходимо на траверс осипного схилу близько 400 м і спускаємося зі схилу по осипу. Виходимо на трав'яні схили. Продовжуємо спуск трав'яними схилами. Далеко внизу видно кош на лівому березі річки Бітюк-Тюбе та інші будови (фото 3.7). Спускаємось до річки. Праворуч від схилів Ельбрусу видно шлях на перевал Балкбаши. Через річку Бітюк-Тюбе стоїть міст. Перейшли на правий берег річки. Відпочинок на галявині 10.30 - 12.30. Приготували чай, бутерброди. Попили водички та накупалися у нарзанах. Вихід о 12.30 (фото 3.8, 3.9). Йдемо ґрунтовою дорогою між джерелом нарзану праворуч, кошом – ліворуч. За кошем метрів через 100 закінчилася дорога, перейшла у стежку на трав'яний схил (30 хв.). Траверсуємо перший схил і виходимо до струмка, правого притоку річки Бітюк-Тюбе. Відпочинок (фото 3.10). Переходимо через струмок, піднімаємося на схил і трав'яним гребнем 40-30° (фото 3.11) піднімаємося далі до стежки з туром і далі стежкою на перший зліт (15.00 год.). Відпочиваємо 25 хв. Погода змінюється (фото 3.12). Перевал Балкбаши затягло тучами. У долині, якою ми йдемо, ясно. Добре видно спуск з перевалу Кільцевий. 15.15 - 16.00 – підходимо під другий зліт. Стежка йде серпантинном. Піднімаємося на другий зліт і підходимо під третій (фото 3.13). Підйом осипом з виходом на рівну місцевість. Навкруги каміння, місця для стоянок, зроблені стінки з каміння. На висоті 3 100 м о 17.40 год. Туман, піднявся вітер (фото 3.14). Одяглися тепліше і продовжили підйом. Обходимо праворуч осипом висоту 3 689 м і доходимо до перевалу о 18.20 год. Сильний туман. Видимість 10 м. Сфотографувалися (фото 3.15, 3.16). Сильний вітер зі сторони льодовика Уллу-Чиран. Сідловина перевалу осипна, не дуже широка, але можна поставити намети. Ми йдемо вниз. Стежка з перевалу уходить ліворуч полого від тура. Наша стоянка внизу під перевалом, біля лівої морени льодовика Уллу-Чиран. Від туру вниз веде ще одна стежка. Ми спускаємося один за одним стежкою, що йде по середньому осипу і виходимо до морени (10хв.). Біля неї – рівні стоянки з вистроєними стінками із каміння. Морена захищає від вітру. Вода за 40 метрів від стоянки. Перевалу не видно. Навкруги на відстані 10 м – біле «молоко» з туману. Стали на ночівлю о 18.40. Поставили намети (фото 3.17), приготували борщ з висушених овочів. О 20.30 год. почався сильний град, що перейшов у сніг. Під заспокійливе падіння снігу ми заснули.

Фото 3.1. Ранок. На перевалі Кільцевий. Вид на долину Уллу-Хурзук

Фото 3.2. Перевал Кільцевий. Вид на долину Бітюк-Тюбе

Фото 3.3. Початок спуску з перевалу

Фото 3.4. Обходимо озеро ліворуч

Фото 3.5. Гірське озеро на перевалі Кільцевий

Фото 3.6. Спуск у долину Бітюк-Тюбе

Фото 3.7. Долина річки Бітюк-Тюбе. Місце для купання у нарзанах

Фото 3.8. Дорога на перевал Балкбаши. Дорога на схід

Фото 3.9. Дорога на перевал Балкбаши. Вид на долину Бітюк-Тюбе

Фото 3.10. Відпочинок біля правого притоку річки Бітюк-Тюбе

Фото 3.11. Підйом трав'яним схилом

Фото 3.12. Хмари спускаються все нижче

Фото 3.13. Дорогою до перевалу

Фото 3.14. Відпочинок. Перевал у хмарах

Фото 3.15. На перевалі Балкбаши

Фото 3.16. На перевалі Балкбаши

Фото 3.17. Стоянка за перевалом Балкбаши під лівою мореною льодовика Уллу-Чиран

4-й день
28.07.3013 р.
Днювання
Погодні умови: густий сніг, туман

Снігопад змусив піднятися о 4.00 годині. Намет сильно прогнувся під вагою снігу. Табір замело. Відривали намети мисками. Через 2 години довелося повторили трудовий десант (фото 4.1, 4.2). Пішов мокрий сніг і вийти на маршрут не було можливості. Сьогодні у нас днювання. Перевалу не видно. Навіть морени, під якою стоїмо не видно. Снігопад перечікували у наметах. З 10.00 до 12.40 години сніг не йшов. Всі вийшли з наметів (фото 4.3). Середина літа – а навкруги сніг. Зліпили снігову бабу (фото 4.4), великі крісла, пограли у сніжки. На декілька хвилин розійшовся туман і ми побачили перевал Балкбаши, з якого спустилися вчора (фото 4.5). Приготували обід (фото 4.6). Знову пішов густий мокрий сніг і загнав нас у намети. Приготували вечерю. Далеко відходити від табору не можна через густий туман та сніг. Вночі пішов мокрий сніг. Об 23.00 знову відривали намети.

Фото 4.1. Вдруге відрили намети від снігу

Фото 4.2. Миска – замість лопати

Фото 4.3. Перезимовуємо літо

Фото 4.4. Зимові забави

Фото 4.5. На декілька хвилин відкрився перевал

Фото 4.6. Зима – не зима, а обід за розкладом

**5-й день
29.07.2013 р.**

**Верхів'я льодовика Уллу-Чиран 3 410 м - р. Кизил-Кол – плато Ірахіт Сирт
– галявина Еммануеля 2 500 м**

Пройдено 18.00 км

Чистий ходовий час 5 год. 30 хв.

Перепад висот +3 410 м +2 500 м

**Погодні умови: туман, перемінна хмарність, невеликий дощ
Вихід о 9.00**

Стали на ночівлю о 16.10

О 3.00 годині ночі знову відривали намети. Зранку сніг змінився на сильний туман. Вирішили підготуватися до виходу. Вирішили, що як тільки з'явиться «вікно», розійдеться туман, – виходимо. Зробили сніданок, зібрали речі. О 8.45 став розвіюватися туман. Зібрали намети (фото 5.1) і о 9.00 годині вийшли (фото 5.2, 5.3). Йдемо на північ вздовж морени метрів 100, звертаємо ліворуч 50 метрів на схил, щоб вийти на стежку, що веде з перевалу. Стежки не видно – все засипано снігом. Траверсуємо схили гори 3 689 м (фото 5.4, 5.5, 5.6). Через годину пройшли траверс і побачили стежку. Снігу майже нема. Світить сонце. За спиною відкрився чарівний вид на льодовик Уллу Чиран (фото 5.7). Стежка спускається зі схилів униз в долину річки (фото 5.8). Переходимо ліву морену і спускаємось до річки (фото 5.9). О 11.00 год. підійшли до річки Кизил Кол. Через випадіння снігу у верхів'ї річки та падіння температури повітря нижче 0°, річка не встигла сильно розлитися. Спочатку знайшли перехід (декілька рукавів), щоб перейти зі страховкою. Двоє учасників перейшли (фото 5.10). Метрів 30 вище за течією знайшли ще одне місце для переходу. Накидали каменів (фото 5.11) та перейшли річку не замочивши черевики (фото 5.12). На перехід річки ми витратили 25 хвилин. Поставили тур для інших груп. Продовжили маршрут стежкою правим берегом річки. Зустріли ще 3 тури. Через 30 хвилин дійшли до стоянок біля річки. Тут ще одне місце для переправи. Повернули праворуч на схід, перешли правий приток річки по каменям і перед невеликим підйомом на плато Ірахіт Сирт зупинилися на відпочинок (фото 5.13) та обід (12.00 – 12.45 год.). Виходимо на плато Ірахіт-Сирт. Тут добре наїжджена дорога (фото 5.14) з невеликими підйомами. Перемінна хмарність. Місцями йшов невеликий дощ, піднявся вітер. Біля вишки на плато (2 962 м) (фото 5.15) дощ перестав. Схили Ельбрусу вкриті хмарами (фото 5.16). Дійшли до спуску з плато (фото 5.17). Внизу – галявина Еммануеля (фото 5.18) і наша стоянка. Дорога розмита, йти по ній незручно. Спускаємось до річки, доходимо дорогою до переїзду через правий приток річки Кизил-Кол. Приток річки розлився не дуже. Але довелося перевзуватися. Піднялися на галявину. Вода за 200 м з джерела. На галявині збудовані туалети. Знаходиться служба МЧС Росії, де ми зареєструвались. Працює кафе. Метрів за 300 від стоянки – Срібне джерело. О 16.10 год. стали на ночівлю. Сунуть хмари з півночі. Швидко поставили намети. О 16.40 год. пішов дрібний дощ, але ми вже були в наметах.

Фото 5.1. Швидко збираємо намети

Фото 5.2.Туман роз'віявся, видно перевал

Фото 5.3. Відкрилася неймовірна краса гір

Фото 5.4. Знову зайшли в туман

Фото 5.5. Снігу насипало багато

Фото 5.6. Траверсуємо схили

Фото 5.7. Вид на льодовик Уллу-Чиран

Фото 5.8. Спуск до річки

Фото 5.9. Підходимо до річки

Фото 5.10.Переправа через річку

Фото 5.11. Наведення переправи

Фото 5.12. Успішна переправа через річку Кизил-Кол

Фото 5.13. Відпочинок після переправи з видом на Ельбрус

Фото 5.14. Дорога по плато Ірахіт-Сирт

Фото 5.15. На плато Ірахіт Сирт. Висота 2962 м. Майже на одному рівні з «німецьким» аеродромом

Фото 5.16. Вид на німецький аеродром і схили Ельбрусу

Фото 5.17. Початок спуску з плато Ірахіт Сирт

Фото 5.18. Вид на галявину Еммануеля

6 день
30.07.2013 р.
Днювання
галявина Еммануеля 2 500 м – Срібне джерело –
джерело Джили Су – водоспад Султан
Погодні умови: хмарність з проясненням, після обіду – невеликий дощ

Сьогодні – краєзнавчі екскурсії. На траві лежить сніг, і це влітку на висоті 2 500 м! Сніг до 9.00 год. розтанув. О 9.45 вийшли на екскурсію в долину Джили-Су. Перейшли галявину в східному напрямку. Переходимо через мост на лівий берег річки. Спускаємося дорогою до галявини Еммануеля. На одному з поворотів дороги відкривається картина на долину Джили-Су (фото 6.3, 6.4). Переходимо знову річку Кизил-Кол і проходимо біля джерел нарзани. Продовжуємо рух дорогою на схід. Проходимо велику галявину, де знаходиться багато людей, які приїхали на нарзани. Шукаємо місце, де діє мобільний зв'язок. Нам показали пагорб. Зателефонували до Палацу дітей та юнацтва, батькам. Йдемо до водоспаду Султан (фото 6.5). Вертаємося до місця ночівлі.

На галявині Еммануеля підходимо до Срібного джерела. Вода в ньому чиста, срібна, дуже смачна. Задоволені повернулися до палаток.

Фото 6.1. Сніжний літній ранок

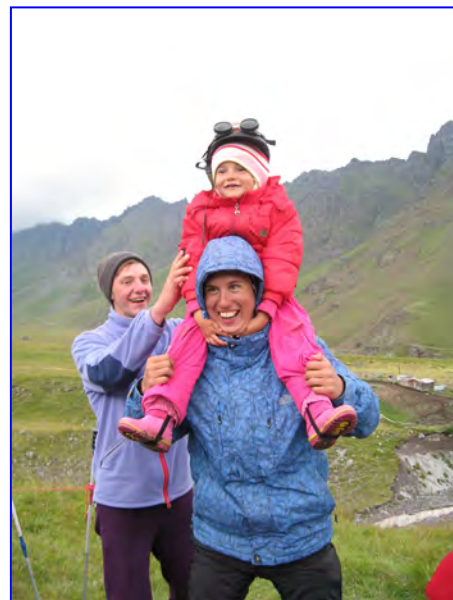

Фото 6.2.Спостереження та знайомство на галявині

Фото 6.3, 6.4. Долина Джили-Су

Фото 6. 5. Джерело нарзану Джили-Су

Фото 6.5. Біля водоспаду Султан

Фото 6.6.Срібне джерело

7 день
31.07.2013 р.
галявина Еммануеля 2 500 м – Галявина Грибів -
галявина Еммануеля 2 500 м
Пройдено 4.3 км
Чистий ходовий час 2 год. 25 хв.
Перепад висот +2 500 м +3 100 м
Погодні умови: хмарність з проясненням, після обіду – невеликий дощ
Вихід о 09.20 ***Стали на ночівлю о 15.20***

Вийшли з галявини на маршрут о 9.20, рух на південь (фото 7.1). Піднімаємося стежкою на перший зліт гребеня Ельбрусу (фото 7.2). Через годину виходимо на рівне плато – німецький аеродром (2 900 м) (фото 7.3). Пересікаємо аеродром і підходимо до першого крутого зльоту (фото 7.4). Зупиняємося на відпочинок. Продовжуємо підйом вздовж правого берега струмка до галявини. На галявині повертаємо на схід і доходимо до другого підйому. Підйом середнім осипом вулканічних порід (фото 7.5). Після підйому відкривається невелика галявина з гірським озером (фото 7.6). Вода чиста, прозора. Стежка йде праворуч від озера та поступово веде вгору на схил з дрібним осипом (фото 7.7). З озера відкривається вид на Галявину Грибів. Піднімаємося на неї. Це дивовижне місце, де серед вулканічних порід з'явилася зелена галявина, на якій «виросли» кам'яні гриби (фото 7.8). Галявина Грибів дуже популярна серед туристів. Існує думка про те, що це місце має лікувальні властивості. (Див. додаток). Повертаємося до біваку шляхом, яким здійснювали підйом.

Фото 7.1. Вид на Ельбрус з місця німецького аеродрому

Фото 7.2. Підйом стежкою на німецький аеродром

Фото 7.3. На висоті 2 900 м над рівнем моря

Фото 7.4. Над німецьким аеродромом

Фото 7.5. Підйом на другий зліт вулканічним осипом

Фото 7.6. Гірське озеро

Фото 7.7. Підйом на Галявину Грибів

Фото 7.8. На Галявині Грибів

8-й день

01.08.2013 р.

**галявина Еммануеля 2 500 м – джерело Джили Су 2 304 м - р. Каракая-Су –
пер. Пн. Каракайський н/к 2 889 м – р. Ісламчат 2 550 м**

Пройдено 19.2 км

Чистий ходовий час 6 год. 30 хв.

Перепад висот + 2 500 м + 2 304 м + 2 889 м + 2 550 м

Погодні умови: хмарно з проясненням

Вихід о 08.30

Стали на ночівлю о 17.30

Підйом о 7.00. Снідаємо (фото 8.1). Вихід з місця ночівлі о 8.30 год. з галявини Еммануеля (фото 8.2). Вранці перемінна хмарність. Від стоянки пересікаємо галявину в північному напрямку до річки Кизил-Кол. Переходимо річку містком (фото 8.3). Перехід цього містка можливий тільки вранці, тому що вдень він залитий водою, що утворюється від таїння льодовиків. На лівому березі річки знаходиться джерело нарзану. Піднімаємося лівим берегом на невелику галявину, що закрита з двох боків схилами гір. Це саме та галявина, на якій зупинявся генерал Еммануель з солдатами у 1829 році (фото 8.4). З цієї галявини розпочиналося перше сходження на східну вершину Ельбрусу (фото 8.5) (див. додаток). На галявині знаходиться меморіальна дошка, присвячена цій події. Сфотографувалися біля дошки та продовжуємо маршрут на схід. Дорогою спускаємося до долини Джили-Су за 50 хв. Продовжуємо рух дорогою на схід до коша (фото 8.6). Напроти коша розпочинається підйом на перевал Північний Каракайський н/к, 2 889 м.

Об 11.20 розпочали підйом вздовж лівого берега струмка трав'яним схилом Через 40 хв. вийшли на пологий зелений луг, по середині якого тече струмок (фото 8.7). Маршрут йде вздовж струмка стежкою. О 12.55 підійшли під останній зліт на перевал. Осипною стежкою піднімаємося вгору на перевал о 13.45 (фото 8.8, 8.9). Відпочиваємо.

Велика хмарність. Вітер північний. О 15.30 починаємо спуск у долину річки Іслам-Чат на схід (фото 8.10). О 16.15 спустилися стежкою до струмка і траверсуємо ліві схили вздовж річки Іслам-Чат в південному напрямку. Проходимо високотрав'я (фото 8.11) з виходом на осип. Піднімаємося до верхів'я річки. Погода псується.

Перевал закривається хмарами, що опускаються в долину. Зупинилися раніше запланованого, о 17.30, щоб не опинитися накритими хмарами (фото 8.12).

Місце для ночівлі закрите від вітру лівими схилами долини річки Іслам-Чат. Це приблизно 500 м від розвилки стежки, що веде на перевал Киртикауш.

Фото 8.1. Сніданок з видом на Ельбрус

Фото 8.2. Перед виходом на маршрут

Фото 8.3. Перехід через річку Кизил-Кол

Фото 8.4. Біля меморіальної дошки генералу Еммануелю

Фото 8.5. Вид з галявини Еммануеля на Ельбрус

Фото 8.6. Дорога у напрямку перевалу Північний Каракайський н/к

Фото 8.7. Перспектива перевалу Північний Каракайський н/к

Фото 8.8. На перевалі північний Каракайський н/к. Вид на захід

Фото 8.9. На перевалі північний Каракайський н/к. Вид на схід

Фото 8.10. Оглядове фото. Вид на долину річки Іслам-Чат

Фото 8.11. Спуск у долину річки Іслам-Чат

Фото 8.12. Місце ночівлі

9-й день
02.08.2013 р.
р. Ісламчат 2 550 м – пер. Іслам-Су 1Б 3 400 м – р.Субаши – р. Киртик 2 500 м
Пройдено 11.4 км
Чистий ходовий час 5 год. 50 хв.
Перепад висот +2 550 м +3 400 м + 2 500 м
Погодні умови: перемінна хмарність, вітер
Вихід о 07.30 ***Стали на ночівлю о 17.35***

Підйом о 6.00 год. Вихід о 7.30 год. Йдемо трав'яним схилом з набором висоти у південному напрямку (фото 9.1). За 1 год. руху перейшли три струмки. Йдемо до перевалу лівою стороною річки Іслам-Чат. Попереду добре видно перевал (фото 9.2). О 9.00 годині дійшли до осипу (фото 9.3). Позаду залишається долина річки Іслам-Су (фото 9.4). Йдемо середнім осипом. Світить сонце, тепло, перемінна хмарність.

О 10.20 год. дійшли до снігу. Відпочиваємо. Об 11.20 – вихід. Наділи каски, окуляри (фото 9.5). Рухатися снігом легше і швидше (фото 9.6). Під снігом – середня осип (фото 9.7). О 12.00 год. підійшли під останній зліт на перевал (фото 9.8). Цей зліт крутий, знаходиться на 50 метрів праворуч від перевалу (фото 9.9, 9.10).

Через годину виходимо на перевал (9.11). Видимість погана. Опустилися хмари. Сфотографувалися на перевалі (фото 9.12, 9.13).

Спуск з перевалу розпочато о 13.20 год. Спуск на південь спочатку дрібним осипом, далі – травою. Спустилися на 200 метрів та вийшли з туману (фото 9.14, 9.15). Внизу видно дорогу. 1 годину спускаємося до струмка.

Відпочиваємо, обідаємо. Сонце сховалося за хмарами.

О 15.45 – вихід. Йдемо дорогою на схід. Поступово скидаємо висоту, йдучи лівим берегом річки Субаши. Доходимо до коша (2 500 м) (фото 9.16).

Річка Субаши впадає у річку Киртик. За кошем є міст через річку Киртик (фото 9.17). Перейшли міст і піднялися на 20 метрів на рівну площадку.

На траві ставимо палатки. Недолік стоянки – відкрита місцевість. Є місце для вогнища, невеликий стіл та колода для сидіння. Зупиняємось на ночівлю о 17.35 год.

Фото 9.1. Вихід з місця стоянки

Фото 9.2. Оглядове фото. Вид на перевал Іслам-Су

Фото 9.3. Вихід на осип

Фото 9.4. Оглядове фото. Вид на долину річки Іслам-Чат

Фото 9.5. Перед виходом на сніг

Фото 9.6. Сьогодні – це перші шаги по снігу

Фото 9.7. Середня осип засипана снігом

Фото 9.8. Підхід під останній зліт на перевал

Фото 9.9. Останній зліт на перевал

Фото 9.10. Підйом на перевал

Фото 9.11. Вихід на гребінь. До перевалу 50 м

Фото 9.12. На перевалі. Вид на південь

Фото 9.13. На перевалі. Вид на північ

Фото 9.14. Спустилися нижче хмар

Фото 9.15. Вид на верхів'я річки Субаши

Фото 9.16. Місце стоянки на річці Киртик

Фото 9.17. Перехід через річку Киртик

**10-й день
03.08.2013 р.**

**р. Субаши 2 500 м – р. Мкяра – р. Мукал – пер. Силтран 1А 3 441 м –
озеро Синтранкель 3 185 м
Пройдено 7,8 км**

Чистий ходовий час 3 год. 15 хв.

Перепад висот + 2 500 м + 3 441 м + 3 185 м.

Погодні умови: перемінна хмарність, тепло.

У другій половини дня – дощ, сильний вітер, туман.

Вихід – 07.30

Стали на ночівлю о 14.30

Підйом о 6.00. Перемінна хмарність. О 6.15 відкрився Ельбрус. Хмари уходять (фото 10.1). Поснідали (фото 10.2). Всі готові до виходу (фото 10.3).

Прямо від місця стоянки йде стежка правою стороною річки Мкяра (фото 10.4, 10.5) на південний захід. Через 45 хвилин дійшли до місця злиття річок Мкяра й Мукал. Шукаємо переправу через річку Мукал. Піднялися вище, майже до каньйону, з якого витікає річка.

Знайшли переправу (фото 10.6). О 9.00 перейшли річку і почали підйом по трав'яному схилу (фото 10.7). Перед нами відкривається долина річки Мукал з перевалом Силтран (фото 10.8).

Стежка повертає поступово на схід. Йдемо вздовж річки Мукал. Декілька раз переходимо річку на другий берег (фото 10.9, 10.10).

При виході на перевал праворуч лежить сніг (фото 10.11). Перемінна хмарність, вітер зі сходу.

Вийшли на перевал о 12.20. Сфотографувалися (фото 10.12, 10.13). На перевалі відкривається гарний вид на гори. Спуск на схід розпочали о 13.40 (фото 10.14, 10.15).

Під час спуску побачили озеро неймовірної краси – Силтранкель (фото 10.16, 10.17). О 14.30 спустилися в район озера. Біля першого струмка зупинилися на ночівлю. Рівні місця під палатки, є місце для приготування їжі. Поставили палатки, пішли до озера.

Четверо сміливців купалися в озері. Вода холодна. О 16.00 – вся ущелина закрилася хмарами. О 20.00 – пішов дощ, що не зупинявся всю ніч.

Фото 10.1. Ранок

Фото 10.2. Сніданок

Фото 10.3. Перед виходом

Фото 10.4. Оглядове фото. Долина річки Мкяра

Фото 10.5. На маршруті

Фото 10.6.Переправа через річку Мукал

Фото 10.7. Перший крутий підйом лівою стороною річки Мукал

Фото 10.8. Долина річки Мукал

Фото 10.9. Природні перешкоди на маршруті. Річка Мукал

Фото 10.10. Верхів'я річки Мукал

Фото 10.11. Вихід на перевал Силтран

Фото 10.12. На перевалі

Фото 10.13. На перевалі. Вид на південний схід

Фото 10.14. Початок спуску з перевалу Силтран

Фото 10.15. Спуск з перевалу Силтран

Фото 10.16. Побачили дивовижне озеро Силтранкель

Фото 10.17. Озеро Силтранкель

11-й день
04.08.2013 р.
оз. Синтранкель 3 185 м – с. В. Баксан 1 550 м
Пройдено 11.0 км
Чистий ходовий час 3 год. 50 хв.
Перепад висот + 3 185 м +1 550 м
Погодні умови: до обіду - туман, сильний вітер, мокрий сніг. У другій половини дня – перемінна хмарність. Ввечері – сильний дощ з грозою
Вихід – 12.45 ***Стали на ночівлю о 18.00***

До 11.00 – туман (фото 11.1), сильний вітер, мокрий сніг. Іноді пробивається сонце. Наче одночасно зустрілися всі чотири пори року. Згодом хмари розійшлися, ми висушили палатки та пообідали.

Вихід о 12.45.(фото 11.2) Обходимо озеро ліворуч (фото 11.3).

Напряма – на схід. Спуск по осипу (фото 11.4).

Початок спуску крутим, вузьким обсіпним кулуаром крутизною 30 градусів.

Переходимо на правий берег річки Силтран-Су. Далі – крутий спуск осипом, потім травною. Декілька ступенів спуску. Дійшли до виполажування (фото 11.5).

На лівому березі річки стоїть кош. Стежка переходить у дорогу, далі розпочинається ліс. Річка на межі лісу входить у глибокий каньйон. Спускаємось лісовою дорогою. Зустрічаються гриби та малина (фото 11.6).

У сосновому лісі є стоянки (1 700 м), але вода є не крізь. Річка тече у каньйоні. Спускаємось до села. Доходимо до магазину (фото 11.7). Зупиняємось за магазином о 18.00.

Чиста стоянка. Є дрова. Вода тече з труби біля мосту.

З Баксанської ущелини, зі сторони Ельбрусу (із заходу) насуваються хмари. О 18.30 почався сильний дощ з грозою. Продовжувався півтори години. Після дощу приготували святкову вечерю. Похід закінчився.

Фото 11.1. Непогода у горах

Фото 11.2. Позаду – перевал Силтран

Фото 11.3. Обходимо озеро ліворуч

Фото 11.4. Початок спуску

Фото 11.5. Долина річки Силтран-Су

Фото 11.6. Внизу сел. В. Баксан. Кінцевий пункт походу

Фото 11.7. Похід закінчився

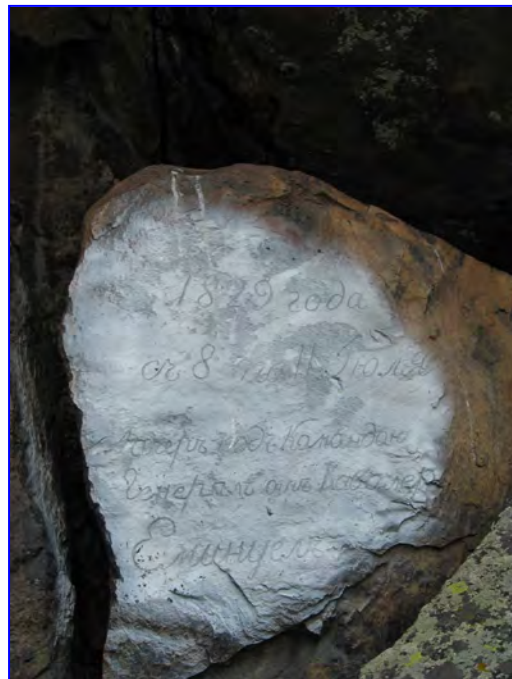

Фото 11.8. Команда у зборі

ОПИС КРАЄЗНАВЧОЇ РОБОТИ НА МАРШРУТІ

Готуючись до походу, учасники ознайомилися з матеріалами про перше сходження на Східний Ельбрус (5 621 м) у 1829 році в Народному музеї історії альпінізму, який працює при клубі «Абалаковець» Сумського Палацу дітей та юнацтва. Тому під час відвідування галявини Еммануеля, де ми оглянули меморіальну дошку, та ознайомлення з маршрутом, яким йшли першопрохідці, нас не залишало відчуття, що ми йдемо легендарними місцями (фото1-4).

Фото 1-4. На галявині Еммануеля

В Народному музеї історії альпінізму (м. Суми) ми дізналися про бойові дії, що відбувалися під час Великої вітчизняної війни на Ельбрусі (див. додаток 1). Під час нашої подорожі побували на німецькому аеродромі, на Галявині Грибів, куди фашисти привозили тибетських лам. Побачили вершини Ельбрусу, на які у лютому 1943 року піднялись 20 воїнів – альпіністів, зняли фашистські штандарти з вершин Ельбрусу і установили прапори Батьківщини. Серед них був наш сумчанин М.П. Моренець (фото 5-7).

Фото 5-7. На Галявині Грибів та німецькому аеродромі

Нитка маршруту проходила через долину Джили-Су, де ми спробували нарзан з джерел, подивилися на водоспад Султан (фото 8-9).

Фото 8-9. У долині Джили-Су

Фото 10. В'їзд у долину Джилы-Су

ПІДСУМКИ. ВИСНОВКИ. РЕКОМЕНДАЦІЇ

Маршрут походу відповідає вимогам до гірського маршруту І категорії складності з елементами ІІ категорії складності. Всі учасники походу мають достатню кваліфікацію для проходження перевалу 1Б категорії складності. Щоб похід був більш цікавим, ввели перевал 1Б Іслам-Су.

Спектр локальних перешкод різноманітний і достатній, щоб набрати залікову суму балів. Протяжні перешкоди при подоланні перевалів Кавказу найрізноманітніші.

У районі нашого походу в липні – серпні, коли найменша кількість снігу, перевали в основному складаються з мілкого та середнього осипу. А саме перевали н/к, 1А, 1Б. На маршруті перевали 2А – сніжно-льодові. Зустрічаються переправи через річки.

Проходження окремих ділянок викликають труднощі: потребують фізичних зусиль, технічної і тактичної підготовки учасників походу. Погода вносить свої корективи. Так на перевалі Балкбаши 1А пішов сильний сніг.

Маршрут потребує певної підготовки: організаційної, тактичної, фізичної, психологічної і спеціальної гірської.

Нитка маршруту прокладена через перевали, що знаходяться навкруги гори Ельбрус і мають висоти вище 3000 метрів н.р.м. Тактично маршрут спланований правильно: перша ночівля знаходиться у лісовій зоні, друга – на перевалі на висоті 3347 м – для акліматизації. Подальші переходи не викликають перевантажень організму. Місця ночівель були біля джерел питної води, з можливістю покупатися у річках та джерелах. Вдало вибрані початкове та кінцеве місця маршруту – є зручний під'їзд та від'їзд на приватному транспорті або автобусом.

У горах Кавказу існують певні вимоги щодо особистого та групового спорядження. Одяг повинен бути з довгими рукавами та штанинами. Обов'язково необхідно мати кожному учаснику дощовик, спеціальне гірське взуття та спорядження.

Харчування було розроблене з 4 комплексів. Бутерброди з чаєм на обід заощаджували час на приготування їжі. Потреба у газових горілках на всій протяжності маршруту походу, окрім першого дня та кінця останнього дня.

З будь-якої ділянки маршруту в разі аварійної ситуації (надзвичайної події) група за 7-8 годин може дійти до населеного пункту (села, пасовища, пункту МЧС). Слід мати мобільний телефон для зв'язку з контрольно - рятувальною службою.

Рекомендуємо мати два комплекти картографічних матеріалів у водонепроникній (прозорій) упаковці. Рекомендуємо використовувати карти масштабом 1:50 000.

Поповнити запас продуктів харчування можна в долині Джили Су, у с. Хурзук та с. В. Баксан. У жителів гірських пасовищ можна придбати молоко та сир.

Абсолютні висоти та топоніми у різних джерелах інформації мають розбіжності, тому висоти у звіті вказуються з даного картографічного матеріалу і з інтернет-ресурсів.

ДОДАТКИ

Шляхи під'їзду та від'їзду:

Під'їзд:

На прямий поїзд Мінськ – Мінеральні води не змогли взяти квитки, тому їхали через Харків.

За проїзд на маршрутному таксі Суми – Харків заплатили 1120 грн. (за 12 осіб).

З Харкова до Невинномиська їхали поїздом № 369 Харків – Баку.

Виїзд о 05.07 год. 24.07.2013р., прибуття – 01.02 год. 25.07.2013р.

Вартість квитка – 481.88 грн. + 17 грн. = 498.88 грн.

У Невинномиську на з/д вокзалі зареєструвалися у поліції.

З Невинномиська до Черкесьська ходять приміські поїзди. Ми приїхали вночі і вранці виїхали до Черкесьська. Поїзд №6821.

Виїзд о 05.58 год. Прибуття о 07.30 год..

Вартість квитка 72.90 руб.

У Черкеську нас зареєструвала поліція.

На вокзалі знайшли транспорт, що довів нас до с. Хурзук.

Це коштувало – 6000 руб. Водій відвіз до Карачаєво – Черкеському ПСО МЧСРФ, де зареєструвалися і отримали дозвіл на похід. Випуск у похід безкоштовний.

Від'їзд:

З с. В. Баксан можна доїхати до м. Нальчик або до м. Мінеральні Води.

О 9.10 йде автобус Терскол – Нальчик.

Маршрутне таксі до м. Нальчик коштує 1200 руб. (за 12 осіб).

З м. Нальчик до м. Мінеральні Води з автовокзалу щогодини йдуть рейсові автобуси і маршрутне таксі. Можна доїхати й на приватному транспорті. За приватне маршрутне таксі ми заплатили 2500 руб.

На поїзді Мінеральні Води – Мінськ доїхали до м. Суми.

Вартість квитка 528.87 грн. + 17.0 грн. = 545.87 грн.

П'ять записок, знятих на перевалах – додаток 3.

*Краєзнавчі повідомлення підготовлені учасниками походу***Перше сходження на Ельбрус**

*Повідомлення підготував
Сугар Єгор*

Наш маршрут проходить через місце, з якого було здійснено перше сходження на Ельбрус. За завданням Народного музею історії альпінізму ми побували на галявині Еммануеля, сфотографували її і меморіальну дошку про перше сходження, піднялися на схили Ельбрусу.

Гора Ельбрус – це вулкан, що знаходиться на границі республік Кабардино – Балкарії та Карачаєво – Черкесії. Ельбрус розташований північніше Великого Кавказького хребта, є найвищою вершиною Європи та входить до списку «Семи вершин» (фото 7.1, 7.3).

Ельбрус – двовершинний сідловидний конус вулкана. Західна вершина – 5642 м, Східна – 5621 м, сідловина – 5300 м, вершини знаходяться на відстані 3000 м одна від одної.

За альпіністською кваліфікацією Ельбрус – 2А сніжно-льодова, проходження обох вершин – 2Б. Вперше визначили висоту Ельбруса у 1913 році – 100 років тому назад.

Перше сходження на Ельбрус за маршрутом: р. Малка – галявина Еммануеля (фото 8.5) – скали Ленца – Східна вершина відбулося в 1929 році 10 липня під час експедиції, керівником якої був генерал Г.А. Еммануель, начальник Кавказького укріпленого району. Експедиція мала науковий характер (Ельбруська експедиція Російської Академії наук). Її учасниками були академік Адольф Купфер – геофізик, геолог, засновник Головної фізичної обсерваторії у Петербурзі; фізик Емілій Ленц, ботанік Карл Майер, венгурський вчений Янош Бессе та інші. Допоміжна служба експедиції – 650 солдат і 350 лінійних козаків, а також місцеві провідники.

На сходження пішли вчені, 20 козаків і провідники. Відсутність досвіду сходжень, низька якість альпіністського спорядження змусила більшу половину учасників звернути назад. Сходження продовжили четверо: Емілій Ленц, козак Лисенков, провідники Кілар Хаширов та Ахія Соттаєв. На висоті 5300 м троє з них зупинилися через погне самопочуття. Зміг піднятися на Східну вершину тільки Кілар Хаширов.

☞ Сходження, за яким генерал Еммануель спостерігав з табору в підзорну трубу, було відзначено збройними залпами.

Цим маршрутом здійснюють сходження на Східну вершину Ельбрусу і в наші часи.

Ми побували на галявині Еммануеля, подивилися на маршрут сходження – його добре видно з галявини. Сфотографувалися біля меморіального каменя (фото 8.4).

Перше сходження на Західну вершину (5642м) було здійснено у 1874 році англійською експедицією під керівництвом Ф. Грове. Одним з учасників першого сходження був провідник-балкарець А. Соттаєв.

Ельбруська епопея

*Повідомлення підготував
Андросов Євген*

Готуючись до походу, ми вирішили побільше дізнатися про район подорожі. З цією метою учасники походу відвідали Народний музей історії альпінізму, що працює при клубі «Абалаковець» у Сумському Палаці дітей та юнацтва. В музеї є розділ, присвячений періоду Великої вітчизняної війни на Кавказі.

Фашисти почали свій наступ на Кавказ 25 липня 1942 року. 17 армія рвалася до чорноморських портів, 1 танкова армія – до Грозного, Орджонікідзе, Баку, 49 горнострілецький корпус під командуванням генерала Конрата йшов на захват перевалів Головного Кавказького хребта, з тим, щоб пробитись у Закавказзя.

Фашисти захопили перевали навкруги Ельбрусу, пройшли ущелину річки Уллу-Кам, захопили перевал Хотю-Тау, перевали Балкбаши, Кільцевий та інші. 21 серпня 1942 року капітан Хайнс Гроот з групою альпіністів дивізії «Едельвейс» піднялись на дві вершини Ельбрусу й установили фашистські штандарти. Пропаганда Геббельса оголосила про повне підкорення Кавказу. Але далі ворог не пройшов. Фашисти захопили Приют-11 (4200 м), що розташований на схилах Ельбрусу, та знайшли місце для аеродрому на його північній частині на висоті 2900 м, звідки вилітали на військові операції. (Ми запланували побувати на цьому аеродромі і фотографії привести до музею). До зими 1943 року були сформовані радянські спеціальні загони воїнів-альпіністів. З їх прибуттям німецькі єгеря стали втрачати свої позиції навкруги Ельбрусу: на півночі та сході. Захмарний фронт проходив на значних висотах – до 5000 м. Так високо ще ніколи не піднімалась війна. Перед воїнами-альпіністами була поставлена задача – зняти фашистські штандарти з найвищої вершини Європи.

Зібрали 20 воїнів. Усі вони були альпіністами, інструкторами, деякі до війни працював на метеостанції на схилах Ельбрусу і зимували там.

Сформована група на початку лютого 1943 року приступила до виконання завдання. Воїни піднялися на Приют-11, покинутий і напівзнищений фашистами.

Декілька днів солдати не могли вийти на сходження – бушувала велика негода на Ельбрусі: сніг, заметіль, сильний вітер.

13 лютого 1943 року перша група у складі 6 чоловік відправилась на сходження Західної вершини Ельбрусу. Після обіду знову розпочалася заметіль. Після тривалого очікування воїнів зі сходження група нарешті отримала радісне повідомлення – на Західній вершині Ельбрусу 5642 м майорить стяг Вітчизни.

Тільки на четвертий день, 17 лютого 1943 року, друга група воїнів – альпіністів гірськострілецьких частин Червоної Армії змогла вийти на сходження на Східну вершину Ельбрусу. 14 воїнів успішно виконали бойове завдання, не дивлячись на 40-градусний мороз та сильний вітер.

Так була здійснена складна військова операція під час Великої вітчизняної війни, що проходила на висоті вище 5 тисяч метрів і отримала назву «Ельбруська епопея».

Серед сходжувачів на Ельбрус був і наш сумчанин – Микола Павлович Моренець, воїн, альпініст, вчитель історії, який прожив довге життя і часто приходив до клубу «Абалаковець» на зустрічі з його вихованцями.

Наш маршрут не передбачав відвідування Приюту-11, але ми побачили ці прекрасні вершини Ельбрусу, на які змогли піднятися радянські воїни, змінивши чоботи на валянки, автомати – на льодоруби. Таким чином, наша армія перемогала фашистів не тільки на рівній місцевості, а й високо у горах.

У музеї є розділ «Їх було двадцять», є фотографії всіх учасників «Ельбруської епопеї», особисті речі та спорядження. Ось їх зміна:

О. Гусев, Є. Белецький. М. Гусак, Ю. Одноблюдов, О. Сидоренко, Б. Грачев, Г. Херіані, Б. Хергіані, В. Кухтін, М. Моренець, А. Грязнов, А. Багров, М. Персіянінов, Л. Каратаєва, Г. Сулаквелідзе, О. Немчинов, В. Лубенець, Є. Смирнов, Л. Кельс и М. Петросов .У своїй записці, яку вони залишили на вершині, написано (залишаємо текст – оригінал без переводу):

«17.2.1943 г., 14.00. Сегодня сюда поднялась группа инструкторов военного альпинизма РККА с "Приюта Одиннадцати" за 9 часов. Снегопад, туман, сильный мороз. Восхождение посвящено освобождению Кавказа от гитлеровцев и 25-й годовщине нашей славной Красной Армии. Группа по приказу командования Закавказского фронта сняла немецко-фашистский вымпел и установила наш Красный флаг СССР. Смерть немецким оккупантам! Да здравствует героическая Красная Армия! Да здравствует наш Эльбрус и вновь свободный Кавказ!"

Ми побачили гору, піднялися на її схили. Наша наступна мета – побувати на Приюті-11 і піднятися на вершини Ельбрусу.

Фото 1. Розділ в Народному музеї історії альпінізму «Їх було двадцять»

Фото 2. Приют -11 на схилах Ельбрусу, 4 200 м (з фонду музею)

Фото 3. Учасники походу на місці німецького аеродрому.

Фото 4. Солдати-альпіністи на вершині Сх. Ельбрусу 17.02.1943р

Фото 5. М.П. Моренець, учасник встановлення стягу Вітчизни на Сх. Ельбрусі у лютому 1943 р.

Фото 6. Медаль «За оборону Кавказу»

Долина Джили-Су

*Повідомлення підготував
Щеглов Антон*

Місцевості Джили-Су природа подарувала дивні чудеса. Тут можна побачити термокарстові озера (максимальна глибина 12 м), що живляться водою з льодовиків, більшість з них з'єднано між собою водними потоками. І лавову плотину в долині р. Каракая-Су, де відбувся контакт з гранітогнейсовими породами. І контакт голоценових лав з продуктами давнього виверження Ельбрусу – ліпаритами. І льодова стіна майже 20-м висоти на язику льодовика Уллумалієндерку. І льодове плато Калицького. І льодовик Мікельчиран, що спускається прямо в озеро. І давні написи, що збереглися на скелях і свідчать про те, що північні схили Ельбрусу були доступні людям багато-багато століть.

Тільки наразних джерел тут 14, жоден не схожий на інший, вода яких бадьорить, вливає енергію землі.

Спеціалістами встановлено, що мінеральні води Джили-Супід час внутрішнього застосування в результаті безпосереднього контакту з органами

травлення стимулюють секреторні та гормональні функції. Вживання вуглекислих вод малої мінералізації сприяють вимиттю з організму шлаків та надлишку солей. Мінеральні ванни джерел Джили-Су тонізують організм, заспокоюють нервову систему, покращують настрій, стимулюють серцеву діяльність та кровотворення у хворих.

Неподалік з джерелами знаходиться водоспад Султан – незвичайний за красою природний пам'ятник висотою 40 м. Поруч – інший водоспад, що падає з 27 метрової висоти.

Якщо піднятися вище джерел, то відкривається вид на долину р. Малки. З боку розташована балка «Кала-Кулак», більш відома у туристів під назвою «Долина замків». Це створені природою кам'яні піраміди, що утворилися внаслідок розмиття та вивітрювання давніх озерних відкладів, дійсно нагадують замки самої незвичайної форми.

Серед чудес північного схилу Ельбрусу є і місцевість, що отримала назву «Галявина Грибів».

Проте головне чудо – це сам Ельбрус.

Німецький аеродром

Біля самого Ельбрусу, вище Джили-Су, є загадкове місце: посеред гірських схилів погляду несподівано відкривається абсолютний рівний майданчик розміром 1 км на 2 км. У ХХ ст. це явище природи отримало назву – «німецький аеродром».

Так в післявоєнні роки його називали мешканці навколишніх селищ. Історики Кабардіно-Балкарського університету заперечують знаходження німецького аеродрому, виходячи з тактичних та географічних міркувань. Проте деякі спогади свідчать про інше.

Мешканець аула Билим Муса в рік, коли на його рідні землі торглися горні єгеря Гітлера, був 12-ти річним підлітком. Щодня він випасав в горах овець. Відволік його від цього заняття звук німецького літака, що йшов на посадку на рівне поле за селищем. Подібну ситуацію спостерігали і інші жителі села. Вони згадували, що деякий час після війни на «льотному полі» залишалися залізні мачти.

Розповідь про німецький аеродром залишався би легендою, якщо б не випадкова знайдена розвіддані № 041 з архіву Міноборони, датовані осінніми днями 1942 року. В штаб 2-ї стрілкової дивізії прийшло повідомлення "Горная площадка используется немцами для посадки самолета "фокке-вульф", который, по словам жителей, производит ежедневную посадку". Виходить, що дійсно в гірський масив Ельбрусу, над яким розвивався фашистський прапор, залітали вражі літаки.

Галявина Грибів

Серед чедес Північного схилу Ельбруса є місцевість, яка має назву «Галявина Грибів». Гриби ці не справжні, а кам'яні: неначе невідомо хто, граючись і збавляючись, акуратно уложили на вузьку природну основу плоскі кам'яні шляпи.

Насправді – кам'яні гриби – це унікальна форма вивітрювання скаменілого попелу під дією стокових вітрів з Ельбрусу. Цікаво, що схожі природні пам'ятки можна побачити на правому березі річки Гара-Аузу-су (правого притоку річки Чегем).

Висота столів досягає 5 м, діаметр у основи – до 1 м. До верху вони звужуються до 20 – 30 см, а верхівки їх збільшуються плоскими каменями. Перед нами гриб з довгою ножкою. Складаються стовпи з піщано-глинистої маси і вцементованих в неї валунів і гальки. Цей матеріал був принесений льодовиком багато тисячоліть назад. Льодовик давно розтанув. Вантаж, який він приніс, окам'янів і перетворився у гірську породу. Під дією температури, води і вітру порода руйнувалася. Але цей процес йшов нерівномірно. Плоскі валуни захищали матеріал, що знаходився під ними від дії сонячних променів та дощових вод і дали можливість зберегтися грибоподібним кам'яним стовпам. Так чи інакше – вирішувати вченим.

Існує думка про те, що на цій галявині особлива геопотогенна зона, що має чудотворний вплив на людину. Це популярний туристський об'єкт. Такого місця немає в Джили-Су і у всьому Приельбруссі.

Фото 7-10. На Галявині Грибів

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Атлас для туристов и альпинистов Западный Кавказ. Ростов-на-Дону, 2007.
2. Атлас Ставропольского края. М.: 1968.
3. Гусев А. М. Эльбрус в огне. М.: Воениздат, 1980.
4. Кудинов В. Ф. Эльбрусская летопись. Нальчик: 1976.
5. Марченко Г.Л. По Западному Кавказу. Краснодар, 1972.
6. Никитин В. 100 туристских маршрутов по горному Ставрополю. Ставрополь, 1971
7. Опрышко О. Л. Заоблачный фронт Приэльбрусья. М.: 1976.
8. Пособие инструктору альпинизма, горного туризма, гиду-проводнику. Составитель И. Кавер. Киев, Севастополь, 2005.
9. Спортивный горный туризм. Информационный сборник №12, 2010. Днепропетровск, 2010.с. 16-20.
10. Флора Северного Кавказа. Отв. Редактор Галушко И.А. Ставрополь, 1976.
11. Эдмон Спенсер. Путешествие в Черкесию. Майкоп: РИПО "Адыгея", 1994.

МАРШРУТНА ДОКУМЕНТАЦІЯ ЕЛЕКТРОННА ВЕРСІЯ ЗВІТУ РОБОЧА КАРТА МАРШРУТУ ЗАПИСКИ З ПЕРЕВАЛІВ

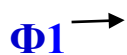
Умовні позначки

місце початку походу

завершення походу

місця фото, номер та напрям зйомки

маршрут походу

напрямок руху

03.08 місце і дата ночівель

місце днювання

об'єкти, рекомендовані для огляду